

PROJEKTEN LIJKEN OP BEESTENBOEL

Ruud Gorter

Het is gunstig als je op een school niet de enige leerkracht bent die aan projectwerk doet. Vaak moet er onder collega's heel wat gepraat en bemoedigd worden om deze moeilijke onderwijsvorm vol te houden. Ruud Gorter, medewerker van de Schooladviesdienst te Nijmegen, was betrokken bij teamvergaderingen van een basisschool waar men o.a. het taalonderwijs projectmatig wilde gaan aanpakken. In dit artikel heeft hij iets vastgelegd van wat er allemaal in een team gebeurt als er een project wordt voorbereid.

Een jaar of drie geleden begon een tiental scholen in oude Nijmeegse buurten, samen met de Schooladviesdienst, aan de vernieuwing van het moedertaalonderwijs. Gekozen werd voor een projectmatige aanpak van een aantal onderdelen van het taalonderwijs, die zich daar het meest voor leenden.

Op sommige scholen ontwikkelden deze projecten zich naar een thematische aanpak van zaken, die zich in de leefwereld van (handarbeiders)kinderen voordoen: ons huis, renovatie, de benedenstad, restauratie (deelonderwerpen van het project WONEN); met de bus, het station, naar de camping (deelonderwerpen van het project OP WEG); de club, t.v.-kijken, spelen (deelonderwerpen van het project NA VIEREN). Daarnaast gingen afzonderlijke scholen aan de slag met 'De gemeente Nijmegen', 'Het Kronenburgerpark', 'Vakantie' en 'Mijn geschiedenis'. Deze projecten werden in de meeste gevallen door de leerkrachten tijdens groepsbijeenkomsten op de Schooladviesdienst zelf ontwikkeld. De SAD verzorgde dan verder de productie.

Na drie jaar begeleiding zijn de scholen nu voor een groot deel zelf in staat om projecten op te zetten en daarbij een verantwoorde keuze te doen uit verschillende moedertaalactiviteiten. Ook wat betreft de andere vakken doet zich de vraag steeds meer gevoelen, welke leerstofonderdelen bij een door de school zelf gekozen thema kunnen worden geïntegreerd. In de schoolteams zal deze vraag in de begeleiding steeds aan de orde blijven komen.

Wat de projecten betreft, is de aandacht dus wat verschoven naar wat men wel wereldoriëntatie noemt. Dit neemt niet weg, dat de veranderingen in het moedertaalonderwijs gestaag voortgang vinden. Op basis van bevindingen van leerkrachten tijdens de projecten werken we nu aan de stimulering van de leesbeleving van de kinderen, alsmede aan veranderingen in het stelonderwijs. Ook gespreksvormen krijgen systematische aandacht.

De manier, waarop met de leerkrachten aan bovengenoemde projecten is gewerkt leverde een z.g. 'projectmap' op, een losbladige, systematische verzameling van de moedertaalactiviteiten die in de projecten aan bod kwamen. Deze 'projectmap' dient als bronnenboek voor de onderwijzers, als hulpmiddel bij de opzet van een project.

Ook hebben we de ervaringen vastgelegd van wat er allemaal tussen onderwijzers omgaat

als er een projekt wordt voorbereid. Momenteel wordt dan ook gewerkt aan een 'projektenboek', een soort draaiboek waardoor de leerkrachten zelf in staat zijn in hun eigen team verschillende soorten projecten voor te bereiden, uit te voeren en te evalueren. Een voorbeeld van zo'n gebeurtenis geven we in het volgende.

IN DE PRAKTIJK

Je begint gewoon. Want één keer moet toch de eerste keer zijn. Daarom de gemakkelijkste manier. 't Loopt toch tegen diierendag; jachtijd; kinderen zeuren wel eens om een spreekbeurt te houden over hun huisdier, dus waarom niet het thema huisdieren? Geruststellend, want daarover is genoeg in de school en erbuiten te vinden.

Meteen heerst er aan de koffietafel al een grandiose spraakverwarring, want is een koe een huisdier? en al die beesten in de klas? en leren ze nou nog wel wat? kom je met je gewone programma nou wel klaar? doen alle klassen er aan mee? welke vakken betrek je erbij.

Orde op zaken dus

Eerst maar eens een flap en viltstift en opschrijven maar wat iedereen zich voorstelt bij het thema huisdieren-in-projektvorm. (hersenhoezen heet dat).

HUISDIEREN: wat?

– verzorgen van huisdieren	– hoe en waarom van diierendag
– weten waar ze vandaan komen	– huisdier en vakantie
– wie heeft er een huisdier?	– bij de dierenarts
– verblijf van huisdieren	– huisdieren in andere landen
– waarom houdt je ze?	– dieren en bijgeloof
– ziekte bij huisdieren	– wat eten ze?
	– Drs. Schuurmans van de sterreklame.

Tijdens de hersenhoezen loopt de juf van de vierde weg en komt terug met een stapel boeken zoals biologie in onderwerp en opdracht; tropische volièrevogels enz. 'Of we nou geen dubbel werk zitten te doen, want het staat toch ook allemaal in de boeken wat de kinderen van zo'n thema zouden moeten leren'. Inderdaad valt er een hoop samen, maar niet alles staat in de boeken wat op de flappen staat. En omgekeerd. Hoe zit zo'n beest in elkaar? welk kattekwaad halen de kinderen er mee uit? Die inhouden schrijven we ook op de flap. Als je dat allemaal wilt behandelen kan je wel een paar weken uittrekken voor die beestenboek.

Het maken van een keuze is dus wel gewenst. Maar op grond waarvan maak je zo'n keuze? En waar baseren die eigenwijze biologiemethodeschrijvers zich op van wat ik behandelen moet van die huisdieren? Dat kunnen we toch wel met elkaar bepalen? 'Laten we het de kinderen vragen wat ze ervan willen weten. Wie weet, weten ze al meer van die beesten af dan wij met z'n allen bij elkaar.'

De knoop moet worden doorgemaakt. Iemand stelt voor de zaken in het projekt aan de orde te stellen die we zelf het belangrijkste vinden en tegelijkertijd in de boekjes voorkomen. Middels een kringgesprek, enquête, activiteiten zal in de klas worden nagegaan wat de kinderen er zich bij voorstellen, hoe ze eraan mee kunnen werken etc.

In de tussentijd is er dan ruimte om ons te buigen over kwesties als: wat leren de kinderen aan het thema (samenwerken, hun boekje open te doen, elkaars werk beoordelen), op welke manier kunnen we het project opzetten, leggen we contact met de schoolbioloog, de kinderboerderij, de dierenwinkel, de dierenarts? Welke materialen kunnen we gebruiken die we toch op school hebben en wat lenen we uit de bibliotheek, zoals stempels, dia's, leesboeken, werkbladen, mediatheek enz.

Behoudens enkele strubbelingen slaat het enthousiasme over op de mensen van de andere klassen. We spreken een tijdstip af voor een teamvergadering. Huiswerk: enquête maken en kringgesprek voorbereiden; ieder zet op papier welke activiteiten met de kinderen zullen worden ondernomen. Studenten van de P.A. krijgen opdracht om de hele school af te struinen en al het bruikbare materiaal te inventariseren. Iedereen ziet toch wel tegen de zelf opgelegde klus op. Er wordt dan ook tenslotte afgesproken dat er samengewerkt wordt tussen de leerkracht van de onderbouw, middenbouw en bovenbouw van de school. Dat zal dan wel betekenen dat het thema op drie verschillende niveaus zal worden uitgewerkt.

In de twee weken die ieder gegund is om aan de voorbereidingen te werken, rezen de twijfels of het er allemaal wel naast kan. Kwekelingen in de klas, de schooltandarts, verkeerspolitie, ziekte van een van de leerkrachten, verzoek van de Universiteit voor een onderzoek, enquête van de gemeente; gewoon te veel om op te noemen. Hoewel een en ander zeker nadelige invloed op de werkzaamheden uitoefent komt iedereen toch met zijn spullen op de proppen.

Onderling is ook de agenda van de werkbespreking verspreid. Het programma ziet er als volgt uit:

Vergadering 'Beestenboel' 16.00-17.30.

- 1 opening en enkele korte mededelingen
- 2 bespreking van de mogelijkheden om de behoeften enz. van de kinderen/ouders te peilen n.a.v. het thema
- 3 welk materiaal is er op school?
wat moeten we lenen/aanschaffen.
- 4 welke activiteiten wil iedereen in de klas doen?
- 5 afspraken.

Vier uur blijkt toch weer een vrome wens. Als iedereen zit is het al kwart over. Eerst koffie, even bijpraten. Het kost toch weer even moeite je hoofd erbij te houden.

Al gauw komen de ideeën los om bij kinderen en ouders na te gaan hoe ze tegen het onderwerp aankijken, stencil aan ouders, ouderavond, kringgesprek in de klas met gerichte vragen, enquête en iemand komt met een idee van een 'huisboekje'. Daarin zou een voorwoord kunnen staan aan de ouders; voorts opdrachten die de ouders samen met de kinderen thuis kunnen maken; een aantal zaken kunnen door de kinderen in de klas worden gedaan. Ten slotte is er het idee het thema te introduceren door een klankbeeld voor de kinderen te maken; kijk- en luisteropdrachten die daarop gebaseerd zijn worden in de vorm van een ganzebordspel aangeboden.

Na een korte discussie wordt het duidelijk dat het er bij het klankbeeld niet om gaat de kinderen naar het thema toe te praten. De bedoeling is eerder het onderwerp op een motive-

rende wijze te introduceren. Ook het ganzebordspel moet de mogelijkheid bieden voor de leerkracht om in de gaten te houden hoe de kinderen tegen huisdieren aankijken. Er wordt besloten om de 'verkenkende' fase van het projekt zo gemeenschappelijk mogelijk op te zetten. Je kunt er dan met elkaar ook beter over oordelen of op het thema doorgegaan kan worden of niet.

Het projekt start met het klankbeeld. Dia's zijn er genoeg. Een bandje moet nog wel worden ingesproken.

Met de kijk- en luisteropdrachten in de vorm van het ganzebordspel zit het moeilijker. Voor klas 1 moet zo'n spel er anders uitzien dan voor klas 6. Of zou je de kinderen van verschillende leeftijd met elkaar het spel moeten laten spelen. Afsproken wordt dat het klankbeeld door drie mensen (1e, 3e en 5e klas) wordt samengesteld. Op de volgende vergadering wordt het aan het leerkrachtenteam vertoond, waarna er samen aan de opdrachten wordt gewerkt.

Daarna volgt een kringgesprek, waarin vooral zal worden nagegaan wat de kinderen van huisdieren denken, welke ervaringen ze er zelf mee hebben enz. Iedereen let op de vraag of het thema in de klassegroepen gebaseerd kan worden op voldoende ervaring met het onderwerp. Zo niet, wat moeten we dan? De daaropvolgende activiteit in de klas bestaat uit het introduceren van het 'huisboekje'. De kinderen ontwerpen zelf de omslag van het boekje, vullen naam en hun adres in; het voorwoord aan de ouders zal hetzelfde blijven (immers er komen uit een en hetzelfde gezin kinderen die in verschillende klassen zitten). Overigens zal het voorwoord nog worden doorgesproken met de vertegenwoordigers van de oudercommissie.

De opdrachten die in het huisboekje door de ouders moeten worden ingevuld kunnen ook dezelfde zijn wat de kinderen zelf moeten doen zal per niveau verschillen. Als er op de bijeenkomst nog voldoende tijd over is zal daar aan het eind ervan nog worden gewerkt.

'Als we de 'verkenkende fase' serieus nemen, moeten we ons ook de tijd gunnen om de binnengekomen informatie te ordenen.

Dat wil zeggen dat we met de kinderen en in ons team onderling napraten over het kringgesprek, de informatie die terugkomt d.m.v. de huisboekjes enz.

Uitgaande van 4 oktober (dierendag) als start van deze fase kunnen we de fase met de kinderen voor de herfstvakantie (18-24 oktober) afronden. Kunnen we een van de dagen in de herfstvakantie gebruiken om ons dan verder op de voortgang van het projekt voor te bereiden?'

Dat laatste idee stuit wel op enige weerstand. 'Laat iedereen dat maar voor zichzelf doen'. Men komt tot de conclusie dat het beter is om de vakantie al vrijdagmiddag in te laten gaan. Op die middag plannen we de werkbespreking waarin we besluiten door te gaan en zo ja, hoe!'

Tot ieders schrik is het al weer vijf uur. Een van de teamleden staat al op om naar huis te gaan. 't Potje moet namelijk op tafel. Het wekt wel eens kwaai gezichten bij de anderen, maar wat doe je eraan? Het belangrijkste punt is echter geweest. Nog één zaak komt in elk geval aan de orde: het materiaal.

Een van de hospitanten is op de vergadering aanwezig om een toelichting te geven op het geïnventariseerde materiaal.

Er is een rubricering in:

- A lessen over huisdieren in de taalmethode;
- B teksten over huisdieren in leesboeken;
- C uitleenboeken over huisdieren;
- D informatieve lectuur over huisdieren (documentatiecentrum);
- E teksten uit jeugdtijdschriften (Okki, Jippo, taptoe en kijk);
- F lessen over huisdieren in de biologie-methode;
- G audio-visuele middelen;
  - 1 filmstroken
  - 2 dia's
  - 3 materiaal van schoolradio of t.v.-programma's.
- H andere leermiddelen;
  - 1 plaatwerk
  - 2 stempels.

Overigens komt het iedereen best goed uit dat het punt 'Welke activiteiten doen we in de klas?' nog tot de volgende keer blijft liggen. Immers het materiaal blijkt ook voor een groot deel de gang van zo'n projekt te bepalen. Je kunt er de gang van zaken wat op afstemmen. Wel zo reëel, vindt iedereen.

Al pratend over het materiaal komt de vraag al gauw aan de orde: wat vinden we geschikt en waar slaan we het op? Omdat de laatste vraag gemakkelijker te beantwoorden is dan de eerste wordt hier over eerst een besluit genomen. Hoewel het documentatiecentrum in opbouw is, wordt besloten de materialen die voor dit projekt gebruikt kunnen worden apart bij elkaar worden gezet in de hal van de school. Een aantal van de ouders zal worden gevraagd bij uitleen en administratie behulpzaam te zijn. Er wordt nog bekeken in hoeverre er vanuit die ouders een soort documentatiegroep kan ontstaan, die het documentatiecentrum verder kan helpen uitbouwen.

Maar nu nog weer de vraag welk materiaal gebruikt zal worden. Er zijn antieke wandplaten, leesboekjes van voor de oorlog, de taalmethode heeft wel lessen, maar die kan je niet gebruiken omdat de rest van het hoofdstuk dan nergens meer op slaat . . . enz. 'Het ligt er ook maar aan welke vakken je bij het produkt kunt gebruiken; daarvan zijn de middelen afhankelijk'.

En dat natuurlijk ook weer van de doelen die we bij dit projekt voor ogen hebben! En dan blijkt dat we die doelen niet konkreet genoeg hebben geformuleerd. Maar dat kan ook niet als je kinderen en ouders in de eerste fase een belangrijke inbreng wilt geven'. Het is toch wel even wennen als je zo tegen (projekt)onderwijs aankijkt.

Aan het eind van de bespreking worden de nodige taken verdeeld en wordt de agenda voor de volgende en laatste voorbereidingsbijeenkomst vastgelegd.

- 1 n.a.v. dia's en geluidsband kijk- en luisteropdrachten opstellen
- 2 projekt documentatiecentrum bekijken
- 3 activiteiten doornemen (ieder zet op papier wat hij nu in z'n hoofd heeft)

Op de laatste bijeenkomst blijkt dat iedereen het inderdaad heeft klaargespeeld om de gang van het projekt zo konkreet mogelijk uit te schrijven. Het gaat hier om de activiteiten die de leerkrachten van het team in ieder geval zelf willen uitbrengen. Daarnaast blijven openingen voor activiteiten die voortvloeien uit de eerste fase. Er is hard gewerkt in de twee-tallen, per

Onderbouw**Middenbouw****Bovenbouw**

- 1 observatiekring n.a.v. een huisdier dat de kinderen zelf meebrengen (zie Pedomorfose)
- 2 luisterspelletjes n.a.v. die-
rengeluiden op de band
- 3 werkblad uit taalaktiveringsprogramma
- 4 voorlezen
- 5 pantomime: gymles
- 6 verven, tekenen o.i.d.
- 7 bundelen van de werkjes en op de 10-minutenavond meegeven.

- 1 gesprek over huisdieren
- 2 opstellen van vragen
- 3 we gaan naar de vader van Jan op de kinderboerderij
- 4 interview
- 5 verhaaltjes maken bij foto's van huisdieren
- 6 muziekles met liedjes over huisdieren
- 7 zieke huisdieren, hygiëne
- 8 moederdag-vaderdag, die-rendag? woordspelletjes, creatief schrijven.
- 9 tentoonstelling van de werkstukjes.

- 0 we bedenken de titel voor ons projekt.
- 1 lezing door de verzorger van het asiel.
- 2 forum
- 3 leestekst met vragen in groepen
- 4 spreekbeurt door kinderen over huisdieren
- 5 reclame-les over huisdier-voeding, dramatische expressie, collages.
- 6 relatie tussen huisdier-behulzing en de natuur (hierover een leergesprek, verwerking in leerlingenboek van de TV).
- 7 één brief aan alle huisdier-bezitters in de buurt
- 8 maken van projektboek van de klas.

Bij het bespreken van deze 'opzetten' kwam er wel het één en ander los. Er werd ongelijkheid geconstateerd wat betreft er-op-uitgaan. Zouden sommige kinderen het uit één gezin niet vervelend vinden dat de één wel en de ander niet naar de kinderboerderij mag? Kun je dat wel aan met je klas? Moet je de ouders dan weer als oppas vragen?

Ook wordt geconstateerd dat elke klassegroep een eigen afsluiting van het projekt heeft. Moet er hier juist niet meer gemeenschappelijk worden gewerkt, door b.v. één tentoonstelling te organiseren?

Soms kom je hier niet uit; in dit geval wordt dan ook veel waarde gehecht aan een zekere eigenheid die ook afhankelijk is van de leerkracht die ermee werkt. En voor de 1e en 2e klas komt het juist erg goed uit dat het slot van het projekt samenvalt met de 10-minutenavond.

Dan kun je met de ouders ook eens over andere zaken praten dan alleen maar cijfers voor lezen en rekenen.

'Laten we wel wezen: in het projekt zit nog een hoop dat er door onszelf is ingestopt en erg gericht is op kennis'.

Deze opmerking rakelt weer het één en ander op. Als je in dat geval geen goeie gespreks-leider hebt of hierin niet wordt ondersteund kan dit weer een grote belemmering op de samenwerking worden. Het zoeken naar een goed evenwicht tussen leren van en leren aan het projekt (samenwerken; iets fijn vinden; vinden dat zo'n beest stinkt enz.) is niet eenvoudig; ook weer erg afhankelijk van de ervaring die je als leerkracht hebt met projekton-

derwijs, het onderwerp, de leeftijd van de kinderen, de ervaringen die zij hebben enz. Ook over de volgorde van de opgesomde projektactiviteiten valt wel het een en ander te vertellen. Men wordt het er wel over eens dat je eigenlijk eerst met de klas moet afspreken, wat willen we verder weten, wat zoeken we uit? wat spelen, wat maken we ervan? Dus niet zomaar in een excursie duiken of iemand laten opdraven.

Hoewel we nu geen werkplan van een heel jaar willen maken willen sommigen toch eens op een rijtje zetten aan welke vakken nu wordt gewerkt - of moet je zeggen: van welke vakken gebruik wordt gemaakt. Gaat het om het vak, of ondersteunt vakkennis of vaardigheden het samen-werken-aan-het-projekt doel? Hoe het ook is, we komen op de proppen met: Taal: - luisterspelletjes, lezen, gespreksvormen, vragen maken, interviewen, verhaaltjes maken, creatief schrijven, spreekbeurt, reclameteksten maken, drama, brief schrijven. rekenen: - (n.a.v. de huisboekjes in de 1e fase?).

biologie: - dierengeluiden; overeenkomsten/verschillen; ziekten; asiel; huisdieren-behulzing.

aard:

geschiedenis:

muziek: - liedjes; ritmes gebruiken

handenarbeid: - verven; tekenen; hok timmeren; opknappen.

‘Daar zitten we nou met onze mooie doelstellingen op de flappen’. Inderdaad; door deze uitwerking koppel je de werkzaamheden weer terug naar de oorspronkelijke ideeën. Als je als team energie genoeg over hebt om dan de konsekwenties hiervan nog weer te trekken en de hiaten op te vullen is het mooi.

Wellicht komen kinderen en ouders ook nog met gegevens in de 1e fase, die aanleiding kunnen zijn om te voorzien in de gebieden waar we nu zelf nog geen activiteiten voor op papier gezet hebben.

Nog een vrolijke noot: ‘alles staat er nu wel zo mooi, maar kunnen onze kinderen wel luisteren, brieven schrijven, een interview houden enz. enz.? Wat is daar wel niet voor nodig? Als ik aan de praktijk van de opstellen denk zie ik de spelfouten al weer voor me. Daar kun je toch niet mee voor de dag komen?’

‘Goed, we spreken af dat er geen brief de deur uit gaat die door kinderen geschreven is voordat de groep, klas en tenslotte de leerkracht het heeft gezien.’ Iemand heeft eens iets gelezen dat kinderen elkaars spelfouten niet dulden en er venijniger op zijn dan de leerkracht ooit zelf geweest is. ‘Maar wat doe je dan met de kinderen die de fouten maken? Leren die het dan vanzelf of moet je ze tijdens het projekt ondersteuning geven door meer individueel gerichte hulp. B.v. met spellingskaarten?’

Het lijkt geen gek idee, op die manier motiveer je kinderen door een projekt weer aan andere dingen te werken.

‘O.K. Met spelling krijg je dat misschien wel weer rond, maar met leren vragen stellen? met gespreksvormen? Eigenlijk zou je overal een cursus voor moeten hebben en er na het projekt aan kunnen werken tot een volgend projekt zich aandient.’

Van zo’n idee wordt je gruwelijk moedeloos. Dat lukt je nooit als school alleen! En zolang je ruzie hebt met die school op een steenworp afstand over de werving van leerlingen voor dit cursusjaar kan je zo’n samenwerkingsverband ook wel vergeten! Dit punt zal toch nog eens nader moeten worden bekeken. Staan we nog even stil bij de vraag of we er voldoende op letten dat er de verschillende afwisseling is wat betreft alleen werken, groepswork en

klassikaal bezig zijn. Ook wat dit punt aangaat zijn er verschillen in het team. Overeenstemming is er meestal wel in de start en de afsluiting (klassikaal).

De verwerking van een probleem, informatie of onderzoekje gebeurt in de meeste klassen individueel, soms afgewisseld met groepswork. Alleen werken doen ze aan verslagen, tekeningen, werkbladen, verhalen maken, opstellen van eigen vragen, voorbereiden van spreekbeurten, in het documentatiecentrum, maken van dictaat e.d.

Deze derde teambespreking was wel de meest geanimeerde. Dik overtijd, maar daar was dit keer op gerekend met koffie en saucijze-broodjes. Klaar was in elk geval:

- het klankbeeld
- de kijk- en luisteropdrachten van onder-, midden- en bovenbouw
- het huisboekje voor ouders en kinderen
- de opzet voor onder-, midden- en bovenbouw van de rest van het projekt
- een mini-documentatiecentrum voor het werken met het projekt-thema
- kontakten gelegd met ouders (lezingen; excursies; assistente doc. centrum).

Maar wat misschien veel belangrijker was: de bereidheid van iedereen om er tegenaan te gaan.

Voor hoelang?

Voorlopig werd afgesproken projektwerk alleen 's middags te doen en niet in de knoop te komen met andere vakken, die toch ook weer belangrijk zijn om in projekten te kunnen werken.

Overigens blijken er dan tijdens de uitvoering voldoende mogelijkheden te zijn om er ook 's morgens aan te werken.